

Այս հիտրօքարպիլեններուն զլիսաւորենքը հետեւեալներն են.

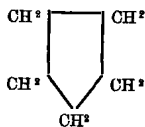
1. Մէթան (Méthane) կամ Ֆորմէն (Formène) CH^4 . Հեղուկ քարիւղին մէջ լուծուած այս մարմինը ճահիճներու տղմէն ելլող կազն է, (gaz des marais) որ գոյութիւն ունի նաև անխառնեցեալ մըթ-նոլորտին մէջ (grisou). Մէթանը անգոյն է անհոտ կազ մըն է, կ'եռայ 164 աստիճանին՝ երբոր հեղուկացած է ու կը հալի 184 աստիճանին երբոր սառած է:

2. Էթան (Ethane) C^2H^6 . Ինչպէս մէթանը և յաջորդները, էթանն ալ զրտնուած է Ամերիկայի քարիւղներուն մէջ լուծուած:

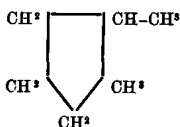
3. Փրոքան (Propane) C^3H^8 .

Փուլզ և ֆահուր կրցած են զատել և ուսումնասիրել յաջորդ 13 հիտրօքարպիլենները C^4H^{10} , ..., $\text{C}^{16}\text{H}^{34}$, բոլորն ալ ջրածինէ յազեցած:

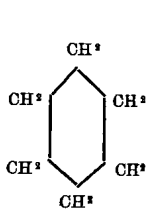
Մինչդեռ կովկասի քարիւղները կազմուած են մանուսանց Սիքլիք (Cyclique) շարքին պատկանող ջրածինէ յազեցած հիտրօքարպիլեններէ, ինչպէս Սիքլօփէնթան (Cyclopentane), Սիքլօէկզան (Cyclohexane) և անոնցմէ յառաջ եկած ուրիշ բազմաթիւ մարմիններ.



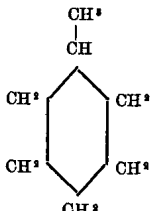
Սիքլօփէնթան



Մէթիլսիքլօփէնթան
Méthylcyclopentane



Սիքլօէկզան



Մէթիլսիքլօէկզան
Méthylcyclohexane

Սոյն ձևերը եթէ բաղադրենք ալիֆատիկ շարքին պատկանող հիտրօքարպիլեններու ձևերուն հետ, անմիջապէս կազմութեան տարբերութիւն մը կը նշմարենք երկու շարքերուն միջև, այսինքն սիքլիք (cyclique) շարքին պատկանող մարմինները իրենց կազմովը կը տարբերին ալիֆատիկ շարքին պատկանող մարմիններէն:

Սիքլօփէնթանը, Սիքլօէկզանը և անոնցմէ յառաջ եկած բոլոր նիւթերը քարիւղի հոտ ունեցող անգոյն հեղուկներ են ու Պաքուի քարիւղներուն բաղադրիչ մասեր կը կազմեն:

(Շարալարելի)

Վ. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԻՆԴԻԿ ԱՍԵՆԱՍԵԾ ԲԱՆԱՍԵՂԾԸ

Ս. ՂԱԶԱՐՈՒՄԵԶ

ԹԻՉՆԱԲԱՆՔ կ'ըսեն, որ երեկոյեան դէմ երբ սովորական թռչնոց դայլայլիկները կը զաղրին՝ սոխակն է որ ասպարէզ կը նետուի իր վայելած բնութեան հրաշալիքները գեղեցիկելու:

Հակառակ ձմրան սովորեալ խտտութեան՝ ցուրտ բայց հիանալի օրերու երկար շարք մ'ունինք այս տարի, գարուն մ'է, բայց առանց զարնանային ծաղիկներու, գարուն մը՝ առանց բնութեան երգիչներու:

Այս վիճակին մէջ էր որ իբրեւ զարնանաբեր երգիչ մը հասաւ հեռաւոր Արեւելէն մեծահոշակ ճերթող մը՝ կարծես սոխակի մը դերը կատարելու:

Բապինտրանաղ թակորն էր ան, արդի Միջազգային զբաղանութեան ամենէն կարկառուն ղէմքերէն մին՝ իր բազմաճիւղ ու բազմաբեղուն տաղանդով:

Իր մասին ահա նախ համառօտ կենսագրական ակնարկ մը:

Մնած է ան ի Պուրեբա, Պէնկալայի

մէջ, 1861ին. իր հայրը Տեպինարանատ թափոր արդէն մեծ փիլիսոփայ մ'էր:

Բապինարանադի անդրանիկ երկասիրութիւնը կը համարուի «կարեւոր օրհրատ» մը. ասովէ վերջ հետզհետէ լոյս ընծայած է թարգմանութիւններ, թարգմաններ, վէպեր են, յորս նշանաւոր է «Ճիւղանձարի»ն: Իսկ «Պարտիզպանը» հայերէն ալ թարգմանուած է կոկիկ հատորիկի մը մէջ Համլէի թումանեանի կողմանէ¹: Հայ լրագրութեան մէջ մինչև այսօր մերթ ընդ մերթ կ'երևին անոր թարգմաններն թարգմանութիւններ: Թափորի անունը, պէտք է ըսել, համաշխարհային հռչակ ստացած է, որովհետև ան ո'չ միայն մեծ բանաստեղծ է, այլ նաև փիլիսոփայ, թատերագիր, վիպասան, նկարիչ ու երաժիշտ:

Փորը ինչ գաղափար տալու համար իր մասին՝ հոս կը բերենք ինչ որ իրլանտացի բանաստեղծ Լիջ լսած է Պէնկալացի բժիշկէ մը. «Ուրիշ բանաստեղծներ ալ ունինք, կ'ըսէ ան, բայց ոչ մէկը կը հաւատարի Բապինարանադի, որուն անունով մկրտած ենք գրական այս դարաշրջանը»:

Իր թարգմանները մինչև իսկ կ'երգուին եղբոր արևմտեան Հնդկաստանէն մինչև Պիրմանիա: Թափոր իր բանաստեղծութիւնները ինքն անձամբ անգղիերէնի ևս թարգմանած է, որոյ մասին կը հաւատեն, թէ բնագրին զեղեցկութենէն երբեք չէ շեղած: Բանաստեղծին համարաւ իր գագաթնակէտին կը հասնի 1913ի աշնան, երբ ինք կ'արժանանայ Նեպոլէի մրցանակին²:

Դեռ վերջերս էր որ ան իտալիա հասաւ, մեծ ընդունելութեանց մէջ, երկու արեւելագէտ Ուուցչապիտաներու հրաւերներուն վրայ, և բանախօսեց Միլանու Circolo Filologico-ի մէջ: Մտադիր էր դեռ ժամանակ մը Եւրոպեան այս եղեմին մէջ շրջագայիլ, սակայն եղանակիս ցորտ կլիման ինֆլուենցայով մը յորդորեց զինք առաջին իսկ շոգենաւով Հնդկաստան դառնալու:

Նալու. այդ էր բժիշկներուն միակ խորհուրդը:

Այդ որոշումէն վերջն էր որ Թափոր գրեց իր «Հրաժեշտի ողորդեր առ Իտալիա», գողտրիկ թելթուած մը՝ զոր պէնկալեան բնագրէն իտալերէնի թարգմանելով Ուուուցչապետ Ֆորմիքի՝ յանձնեց իտալական Միմալին: Հաճոյք մը պատճառելու համար մեր ընթերցողաց՝ մենք ալ հայերէն կը թարգմանենք հոս սոյն նորագոյն բանաստեղծութիւնը:

Ա Ռ Ի Տ Ա Լ Ի Ա

Ես ըսի, քեզի.

— Թագուհի՛, մամ ուրիշ շատ սիրողներու, որոնք ոտքերուդ առջև քերծ իրենց ըմբաները, եկած եմ ես,

իմպալս արտոյտը որ կը թռչի դէպի դռները Արշալոյսի, լոկ քեզի երգելու իմ երգս և ապա խոյս տալու:

Իսկ դու պատուհանէմ խօսեցար քողիդ տակէմ.

— Հիմա ծմիւ է, քամաստեղծ. իմ երկիմքս մտախալապատ է. պարտագծերս ծաղիկներէ մերկ եմ,

Ես ըսի քեզի.

— Թագուհի՛, սքիմզս բերած եմ Արեւելի երկրէս, այմ յոյսով որ զայմ մուգեմ պիտի թուսև աշքերուդ լոյսիմ դիմաց: Բայց իմի՛ քողդ, բայց դու պատասխանեցիր իմի՛.

— Ետ դարձի, ամհամբ'ը բամաստեղծս, վասմ զի դեռ իմ գոյմերովս չեմ զարդարուած. երբ Ծայիսի քաղցը ամսոււմ քաղմիմ ծաղիկներու գա: Դոյքիս վրամ՝ այմ ատեմ, այո՛, զքեզ քովս պիտի կամչեմ՝

Ըսի ես քեզի.

— Թագուհի՛, յուստու այս խօսքիմ մէջ է իմ երկար ճամբորդութեանս պտուղը:

Քու հրաւերիդ հրապոյրը՝ տարուելով զարման զփիւրէմ՝ պիտի փթթեցմէ իմ հեռաւոր ամտաւիս ծաղիկները: Ու ես դարձեալ վերադարձի ճամբամ պիտի բռնեմ դէպ ի քու պատուհանդ, արևալից օր մը, զիմովցած՝ ամուշ բուրումներով և բոլորովիմ դաշմակաւոր՝ մեղումներու բզգիւմներով:

Իսկ այսօր, միմղեռ հրաժեշտ կ'առնեմ ու կը մեկնիմ հեռու, կ'երգեմ ես. ճաղթութիւն քեզի.

Բապինարանադ Թափոր Վենետիկ հասաւ Յունուար 29ին. կայարանին մէջ ընդունուեցաւ Քաղաքապետէն, պաշտօնա-

1. Վիեննա, 1922. — 2. ՇԱՆՔ, Կիսմաեսայ հանդէս, Պուլիս 1913, էջ 33:

կան Մարմիններէ, Աթենէյս Վենեդոյի ներկայացուցիչներէն, կոմսական ընտանիքներէ և ուրիշ խումբ մը մտաւորականներէ:

Անոր ժամանելուն երկրորդ օրը քաղաքէն հեռախօսով հաղորդուեցաւ ի Ս. Ղազար, որ մեծանուն բերթողը Վանքիս այցելութեան պիտի գայ իր հետեւորդներով: Հիտենալ օր (31 Ռունուար) ցերեկէ վերջ ժամ 2¹/₂ ին շոգեմակոյի մը կանգ առաւ մայրավանքիս նաւամատոյցին առջև, թափորն հասած էր. անիջապէս դիմաւորեցինք զինքը վարդապետներս և մեզ հետ ազգային քերթող Ա. Խահապետեան: Փոխադարձ ողջոյններէ ետքը առաջնորդեցինք զինքը զէպի ներս: Առաջին այցելութիւնը եկեղեցիէն սկսանք. հոս յատկապէս իր ուշադրութիւնը գրաւեց Ատեան Ժամագրքի հայկական խաղերը, որոնց և հնդիկ նկատմաներու միջև նմանութիւններ կը գտնէր: Գրատան մէջ ցոյց տրուեցան նկարազարդ հայ ձեռագիրներ և հնդկական հնութիւններ: Պայրընի սենեկին մէջ հիացաւ փրոսկընայ աթոռին վրայ, և հոնկէ մէկնելէ առաջ ստորագրեց անունը Սպեկտորին մէջ սանքրիտ լեզուով, ինչպէս նաև իր «Պարտիզպան» բանաստեղծութեանց հայերէն թարգմանութեան զոգ օրինակներուն առջև, որոնց մէջ մին կը նպատկանէր մեր Գրադարանին և միւսը իսահակեանի: Սեղանատան մէջ տեղի ունեցաւ պատուաւարութիւններ վարդապետին և ըմպիւթով. յետոյ անակընկալի մը տպաւորութեան տակ լսեց Հ. Գարրիէլ Վ. Նահապետեանի իտալերէն ուղերձը, որոյ հայերէն թարգմանութիւնը, բանաստեղծական երազներու երգը, Ուրեմս եղբայրներ ենք:

ՍԻՐԵԼԻ ՏԵՐ, ՈՂՋ ԼԵՐ,

ՄԵԻԲԱՐԱՆԱՔ ՔԱՂ ՅԱՐԱՆՔՈՎ, ԿՈՂՃՈՒՆԵՐ

«Մենք ալ այն Արեւելի որդիքն ենք, առ որ կը դառնան բոլորի աշօքը, երբ կը բանան առուստուն: Արշալոյսի Պաշտպանին կը ցօղէ լոյսը, յաւիտեական երազներու երգը: Ուրեմս եղբայրներ ենք»:

«Դուք գմեզ Արեւուսք կը գտնաք, որովհետև օտար ձեռք մը, ուզեց գմեզ մահաբեր տգիտութեան մէջ մխրճել. բայց Նախախնամութիւնն առաջնորդեց գմեզ այս գեղածիծաղ ծովածոցն, ուր երփներանգ ալիքներու վրայ կը ծաղկին յօտուներ, արձակելով ցոլացումներ իմաստութեան և քաղաքակրթութեան»:

«Դիւքագնահին Վենետիկ, ընդունեց գմեզ Ս. Մարկոսի անյաղթ Արեւի թևերուն տակ և տուաւ մեզի ամուր պապէն այս հմայիչ կղզեակը: Այսպես բախտին զէմ՝ միմտաց չար ոգին և չղիկներու հետ փնտոցեց թաքստոց յաւիտեանական ստուերներու քարանձաւներու մէջ: Լոյսի յաղթանակն կատարեալ եղաւ»:

«Մեր Հայրերն և մենք կը պարտինք մեր գոյութիւնն յաղթող Դշխոյին և մեծ և ազնիւ իտալական Ազգին, յառաջնիթաց դաստիարակ արդի վերածնունդ քաղաքակրթութեան Եւրոպայի»:

«Այս խորին և իաղաղ առանձնութեան մէջ, ուր չեն հասնիր աշխարհիս աղմուկները, այս խորհրդաւոր լուծութեան մէջ, մենք գտանք վերածնութեան ճանապարհը, և ընդ նմին ունեցանք մտաւորական շարժումն — որ երկար դարեր ոտնակոխ եղած էր բարբարոսներէ — և աստ յառաջադիմեց և դարձաւ հայրենի սիրոյ ուսմանց և զարգացման վառարանը մեր մարտերու Ազգի համար: Հայաստան լի յոյսով կը սպասէ իւր յարութեան օրին»:

«Դուք, Սիրիլ Տէր, Դուք կը գտնուիք այս ժամուն Հայ հողի վերայ, որ մեր ազատ սեփականութիւնն է. այսպէս կամեցաւ Դշխոյն Արիւիդ: Մի՛ քամաղէք որ այս Հայաստանի փոքր է տառնելու Զեր աշխարհահռչակ համբաւը. Գեզ համար արոտնուած տեղ մը կայ մեր սրտերու մէջ, որոնք սահման չգիտեն. մենք հայրենակիցներ ենք»:

«Սէրն, այս սիրասուն գոստըր երկնքին, կը պարաւանդէ բոլորի սրտերը ընդհանուր եղբայրութեան մէջ, ինչպէս արեւն կ'ընդգրկէ և կը ջերմացունէ բոլոր համազօրքն: Այս համազօրմով սիրոյ մեր կեանքը կը քայլէ և կ'ուճանայ բնաւին հաւատոյ և յուսոյ ակօսներու միջէն, գնալով հասնելու և միանալու Աստամանին, յաւիտեանականութեան մէջ: Ներվանայի ծոցէն պիտի գտնէ հին աշխարհն իր վերանորոգումն»:

«Սէրն, սկիզբն միւր բոլոր գործերուն, ծաւաւեցուցեր էր գմեզ Պո երգերուն. ապաշխարհեալսն իստականեց Պո քարամանալի սրնգին զգայուն թիւերը: Մենք սիրտ չենք դիւր, վասն

զի ձիւնաթոյր ծածկոցն՝ հանգիստ կը շնորհէ մեր վարդերուն, և սիրաստարփ մեղուն թող սնանի իւր քաղցր և առողջարար մեղրով, և մենք նորան կը սատարենք մեր շերմ աղօթքներով ։

« Դուք պիտի վերադառնաք զարնան կազուլուում և պիտի գտնէք բացուած մեր վարդերն ապրիլի ։ Մեզ յառաջագոյն կը դրէք աւետաբեր բարեկամ ծիծեռնակն, որպէս զի Ձեր հասնելուն պատրաստ լինի պսակն և ձիթենւոյ շիւղն, պսակելու Ձեր այն պանծալի խորհողի և բանաստեղծի ճակատն, որը երկինք դրուագեց երգելու յաւիտեանական գեղեցկութիւններն Եղբայրական սիրոյ ։ »

« Ձեր այցելութիւնն մեզ համար ամենաթանկագինն է, և ամենաքաղցր պիտի մնայ յիշատակը այս բացառապէս գեղեցիկ օրունան ! Միտի՞րան Միաբանութիւնն հպարտ է Ձեր փառաւոր անունը աւելցնելու շատ մը երևելի այցելունեներու շարքին՝ որք իրենց այցելութեամբ պատուեցին փոքրիկ կղզիս Խոնարհն Միտի՞րայ, մեր պաշտելի Հիմնադրին » ։

« Ձեզի, բիւր շնորհակալութիւններ, Սիրելի բանաստեղծ ։ »

Ուսուցչապետ Թորմի՛քի ազնուօրէն անգղերէնի թարգմանեց վերոյիշեալ խօսքերը ։

Հուսկ ոտք ելաւ Թակուր և իր հանդարտ բայց հնչուն ձայնով պատասխանեց անգղերէնն այսպէս .

Ինծի համար մեծ հաճոյք մըն է՝ վննետկոյ լնակին ծոցը գտնուող այս ձեր անդորրիկ ու լոկի կղզեկէին մէջ այսօր մշէնելիդ գտնուիլս . ու միայն զմեզ պատող այս գեղեցկութեան և խաղաղութեան համար չէ որ կը՝զգամ այս հաճոյքը, այլ այն աներևոյթ կապին համար՝ որ զմեզ կը միացնէ մեր խոր արմատներուն մէջ, որոնք կը գտնուին ընդ մէջ երկու ժողովուրդներու հետաւոր հասարակաց ծագումին ։

Մենք զանազան ճիւղեր եկք այն խոշոր ծառին՝ որ է Արիական ցեղը . արիւնը որ կը հոսի ձեր երակներուն մէջ՝ մեր արիւնն է . և այս եղբայրակցութիւնը այսօր ձեր մէջն զգացի ։

Հնդկաստանի մէջ մենք ունինք Հայ հասարակութիւն կամ գաղութներ ։ Բայց այս գաղութները կազմուած են անձերէ՝ որոնք նուիրուած են վաճառականութեան, շահու . անոր համար անոնց հետ մենք չենք զգար այդ մեր-

ձաւորութիւնը . զայս կը զգանք մի միայն մտաւորութեան օւ մտաւոր մշակոյթին մէջ ։

Ձեր ջերմ ու սիրագեղ ընդունելութիւնը այսօր զիս կը հրաւիրէ նորէն ձեր քով վերադառնալ ։ Պիտի վերադառնամ գարնան վարդերով, ոչ թէ իբր օտարական, այլ իբրի մէկը՝ որ կը դառնայ իր տունը, մտաւորականութեան տունը ։

Քերթողին խօսքերը լաւագոյն հաւանութիւնը գտան ծափերու մէջ ։

Այցելութիւնը վերջ գտաւ Տպարանին մէջ, ուր ընծայուեցան 36 լիզուով « Հաւատով խոստովանիմք » և 1924ի Բագմավէպի Պայրընեան պատկերազարդ թիւը ։

Հրաժեշտի ժամն էր . գեղեցիկ անակեալ մ'եղա՞նք երբ Հ. Յովհանն Սեզեր ներկայացնելով Պայրընի տեկած ձիթենիէն ճղիկ մը, նաև դափնի մը և վարդ մը, սանսքերիս լիզուով կարգաց հետեւեալ խորհրդագեղ խօսքերը .

« Քեզ, բանաստեղծ, պարծանք Արեւելին, այս պահուս մինչ կը թողուս խորհրդաւոր Արեւելի մէկ եզրը, — որ կը ցույց ծովալճակիս մըմշտող ալիքներու երեսին, — դիմելով դէպ ի մեծ Երկիրը բուրուժներու և հողգնալուծներու, թող Քեզ հանդակաւ ընկերներ ըլլան, Ովկիանոս կորած միջոց, չիւղ մը լորտ Պայրընի տեկած ձիթենիէն, և ուղէջ մը դափնի, որու ստուերին տակ ներշնչուեցաւ և ուր արդ կ'հնչեց չի Ալիշանը, և կոկոն մը՝ Պենիլեան վարդերէն, միշտ ուժգին սիրով սիրուած ։ »

Թակուրի դէմքին վրայ յայտնապէս կը նշմարուէր այդ սիրուն նուէրէն զգացած գոհութիւնը, որ այն աստիճան մեծ եղած էր՝ որ մեկնելէն վերջ անոր թարգմանէն կ'իմանանք Թակուրի սա խօսքը . « Միայն Ս. Դաւթար տեսնելոյ համար կ'արժէ խոսելիս ցալ » ։

Հասած էինք արդէն շոգեմակոյկին առջև . ան մի առ մի ողջունեց զամենքը շնորհակալութեան ջերմագին արտայայտութեամբ . մտաւ ապա անոր մէջ իր հետեւորդներով ու մեկնեցաւ, կրկնելով յաճախ պատուհանէն իր զգացումները ։

Հեաքցաւ ան . բայց կղզեկիս մէջ մնաց արծազանգն այն խօսքերուն՝ թէ « պիտի վերադառնամ զարնան վարդերով » ։

Հ. Դ. ՏԱՅԵՍ